

Látogatás Spanyolország és Marokkó könyvtáraiban

14 nap az Ezeregyéjszakából

Vajon kinek jutna eszébe (hacsak nem egy könyvtárosnak), hogy – ha Spanyolországba utazik, hát még ha eljut Marokkóba – néhány könyvtár meglátogatását is betervezze úti programjába. Nem csak kimondottan könyvtárszakmai útnak tervezük marokkói utazásunkat, hiszen Marokkó már az afrikai földrészen fekszik, és ha autóbusszal indul el az ember Olaszországot, Franciaországot érintve végig le Spanyolországon át, rengeteg egyéb látnivaló ígérkezik. Annyi csodálatos vidéken és településen keresztül jut el a Gibraltári-szorosig, Afrikáról nem is beszélve, hogy 14 napba bele kellett sűríteni a megismételhetetlent, a lehetetlent. Mi, 15 magyar könyvtáros, június 18-án indultunk el Budapestről a Marseille, Barcelona, Alicante, Granada, Sevilla (átkelés Algecirasban Afrikába) Tanger, Casablanca, Rabat, Meknes, Fez útvonalon és vissza Madridba, majd onnan Párizson át repülővel haza Budapestre. A végső szakmai programba Spanyolországban a barcelonai Katalán Nemzeti Könyvtár, a Granadai Egyetemi Könyvtár, Marokkóban pedig a Rabati Nemzeti Könyvtár és a Fezi Egyetemi Könyvtár meglátogatása került. Bár nehéz elszakítani a rengeteg élményt a könyvtárak bemutatásától, most mégis elsősorban a meglátogatott könyvtárakról szeretnék röviden írni.

Barcelona Spanyolország egyik legszebb és leggazdagabb tartományának, Katalóniának a fővárosa. A gyönyörű kikötőváros híres sétálóutcáinak alsó végénél Kolumbusz egy oszlopon állva mutatja az irányt a tenger felé. A la Ramblas-n, a kiszáritott patakmeder helyén épült leghíresebb sétálóutcán indultunk el a Hospital utcában lévő Biblioteca de Catalunyaba. Mintha egy középkori kastélyba értünk volna, csak amikor a kapui feltáruztak, láttuk a múlt és a jelen, a gótika és a modern építészeti stílus csodálatos egységét. Neus Llisterra várt bennünket, s kalauzolt végig az épületen és mutatta be a könyvtárat. Az épületet 1401-ben kezdték el építeni kórház céljára. A Santa Creu kórházat négyszárnyú, kétszintes épületnek tervezték, 1414-re fejezték be építését. A város híres lakója, Antoni Gaudi építész (a lenyűgöző Sagrada Família székesegyház az utolsó és legnagyobb szabású munkája) ebben a kórházban halt meg 1926-ban. 1991–1998 között Joan Rodon építész vezetésével nagyszabású bővítés és átalakítás révén jött létre ez a csodálatosan szép modern könyvtár a középkori épületben. A Biblioteca de Catalunya, melyet 1907-ben alapítottak mint a Katalán Tanulmányok Intézetének könyvtárát, és amely a történelmi Katalán Állami Palota épületében kezdte meg működését, 1939-től található ebben az épületben.

1914-ben Prat de la Riba elnöksége alatt kutatók és diákok számára nyilvános kulturális központtá alakították a könyvtárat azzal a céllal, hogy a katalán kultúrpolitikai fejlődésben kulcsszerepe legyen az intézménynek. 1914–1923 között jelen-

Barcelona, Katalán Nemzeti Könyvtár

tős előrelépést jelentett az állomány újjászervezése és katalogizálása. Prima de Rivera uralkodása idején korlátozták a katalán nyelv használatát és a könyvtár fejlődését. Az utóbbi új nevet (Biblioteca Central) is kapott (1923). Később, 1931-ben a köztársaság és az új kormányzat lehetővé tette az intézmény nemzeti jellegének megőrzését, és ezt a nevével is jelezte. Növelte a könyvtári dokumentumok számát, és ekkor költözött el a Hospital de la Santa Creu gótikus területére. A polgárháború befejezése után (1939) a Franco-kormány tiltotta a katalán nyelv hivatalos használatát, így újra a Biblioteca Central nevet kapta a könyvtár, és átvette az általános és egyetemi könyvtárak legfőbb feladatát.

Habár ellátási és forráshiányokkal küszködött, főképp gyűjtők és kiadók ajándékai révén növelte könyvállományát, új részlegeket tudtak alapítani, és kulturális tevékenységekbe is kezdtek.

1981-ben, a független katalán intézmények visszaállítása után a parlament előterjesztette a katalán könyvtárrendszeri törvényt, amely megalapozta az intézmény sajátos jellegét. Ettől kezdve a Biblioteca de Catalunya észrevehetően fejlődött, köszönhetően az építészeti átalakításoknak és az újjászervezésnek.

Napjainkban a könyvtár a katalán kulturális kormányzat önálló egysége, és egy kormányképviselőkből álló testületet irányítja Barcelona Városi Tanácsa, a Katalán Tanulmányok Intézete, az Egyetemi Testület és a Könyvtárosok és Dokumentátorok Hivatalos Egyesülete képviselőiben.

A Biblioteca de Catalunya ma Katalónia Nemzeti Könyvtára. Működése 3 fő területre oszlik az 1993/4. törvény alapján: gyűjti, megőrzi és terjeszti a katalán nemzeti könyvállományt, ellenőrzi a könyvörökség megőrzését és közreadását, fenntartja a tájékoztatási és kutatóközpontot.

A könyvtárnak sok értékes könyvanyaga van: 3 millió dokumentum – különböző adathordozókon könyvek, magazinok, kéziratok, mikrokártyák, illusztrációk, térképek, felvételek és CD-ROM-ok. 1981-től minden nyomtatott és hanganyagot megkapnak a Katalán Állami Dokumentumellátó Központtól. 250 olvasóhely, kutatószobák, mikrofilmolvasók, audiovizuális szobák és az on-line katalógushoz, egyetemekhez és az internethez csatlakoztatott számítógépek állnak a könyvtárhasználók rendelkezésére. A tájékoztatás két olvasóteremben zajlik. Ezek a termek a gótika szépségét és a használók számára nyújtható legjobb feltételeket ötvözik.

Az 1991-től 1998-ig tartó széles körű szerkezeti átalakítás során az alapvető könyvek szabadpolcos hozzáférhetőségét is megoldották: 40 km hosszú könyvespolcsorokat szereltek be a négy alsó szinten, modern klimatizációs- és szervező-rendszerekkel.

A Biblioteca de Catalunya fontos történelmi, irodalmi, művészeti anyagokat gyűjt. A 4000 kézirat között a katalán nyelvtörténet és irodalom kiemelkedő darabjait találjuk. A gyűjteményben található 9000 pergamen a IX–XIX. század közötti időszakból. A könyvtárnak nagy értékű és jelentős metszetgyűjteménye is van. A védett nyomtatott anyagok téma- és műfajnyomtatványokat és jelentős régi könyvgyűjteményt tartalmaz, míg a zenei rész a X. századtól napjainkig megjelent különleges anyagokból áll. Grafikai nyomtatványok egészítik ki a gyűjteményt, 30 000 nyomtatvánnyal és 6000 metszettel, 27 000 népszerű vallási verssel, 4600 térképpel, 3000 balladával, 1500 nyomtatott novellával és 200 könyvritkasággal. Kimondottan a magyar könyvtáros csoport részére készült az a kiállítás, amely a Magyarországon kiadott és a Katalán Nemzeti Könyvtár állományában fellelhető valamennyi Cervantes (1547–1616) kötetet mutatta be. Ennek megtekintésével ért véget a felejthetetlen, szakmai szempontból kitűnően megszerzett könyvtárlátogatásunk.

Katalónia után Andalúzia ezernyi nevezetessége várt bennünket. (Granada, Morbella, Sevilla, Cordoba.) Még egy tengeri fürdőzésben is lehetett részünk. A Sierra Nevada hófödte csúcsait látni +40 fokban Granada egyik legcsodálatosabb, monumentális művészeti remekéből, az Alhambrából nem mindennapi élmény volt számunkra. Granadában a Biblio-

Granada, Egyetemi Könyvtár

teca Universitaria Központi Könyvtárában Francisco Herranz Navarra, az egyetemi könyvtár igazgatója fogadott bennünket. Megtudhattuk tőle, hogy mielőtt Granada függetlenné válása előkészítette az utat egy új világ felfedezéséhez, az amerikai és európai kultúra találkozásához, a település spanyol, római, később zsidó és iszlám város volt. A korábbi Nassid királyság fővárosaként Granada volt az utolsó, a mohamedán uralom alól felszabadult város (1492), lehetővé téve ezzel Spanyolország kialakulását.

A város egyeteme Spanyolország egyik legtekintélyesebb felsőoktatási intézménye 63 000 hallgatóval. 1531-ben alapították V. Károly kezdeményezésére, VII. Kelemen pápai bullájának hatására. Így Granada elnyerte az egyetemi városi rangot.

Az egyetem az I. Yusuf Arab Egyetem hagyományait folytatta. Az eltelt öt évszázad folyamán Dél-Spanyolország kulturális és szellemi központjává vált.

Az utóbbi időben az Egyetemi Reformszabályzat és az Egyetemi Önkormányzat támogatásával történetének legnagyobb fejlődését érte el. A legjobb spanyolországi egyetemek közé került, és kb. 70 000 ember van közvetlen kapcsolatban vele, beleértve a diákokat, tanárokat és az adminisztrációs és kiszolgáló személyzetet. Az egyetemi épületek Granada különböző részein találhatóak, így tulajdonképpen behálózza az egész várost.

Jelenleg 47 egyetemi szakot indítanak, 15 okleveles képzést, 123 doktorátusprogramot és számtalan szakterülethez kapcsolódó tanfolyamot, szakmai továbbképzést is szervez az egyetem. Ezek célja többek közt a friss diplomások specializációja, valamint a diákok tanulmányait kiegészítő képzések.

Nyáron rövid tanfolyamokat szerveznek egyetemistáknak és a posztgraduális képzést igénylőknek, akik lépést akarnak tartani a fejlődéssel vagy szakosodni szeretnének különböző szakterületken. Intenzív tanfolyamokat tartanak a Granadai partvidéken, Ceutában, Melillában és Sierra Nevadában.

Az egyetem aktív szerepet vállal az Európai Unió egyetemprogramjában. A Nemzetközi Kapcsolatok Irodája koordinálja a programokat, amelyek az EU-országokra és más területekre irányulnak, mint pl. Latin-Amerika, Kelet-Európa, Észak-Afrika. Kétoldalú és különleges megállapodásokat kötöttek az USA, Kanada, Kína, Izrael, Palesztina, Ausztrália és a volt Szovjetunió, valamint Ázsia több országának egyetemeivel. Ezeknek az együttműködéseknek a részeként az egyetem több mint 8000 tanárt, diákot és adminisztrátort fogad mindenfelől, akik spanyolt hallgatnak.

Látogatásunk során megtekinthettük az egyetemi könyvtár központi épületét, a nagyolvasót és végül néhány trezorba zárt, féltve őrzött kódexet, ősnymtatványt.

A Biblioteca Universitaria meglátogatása után Granada egyik leghíresebb nevezetességét, az egyedülállóan lenyűgöző, felejthetetlenül szép arab „vörös vár”-at, a mór fejedelmek Granadában 1230–70 között épült palotáját, az Alhambrát néztük meg.

A Gibraltári-szoroson átkelve Tangerben léptünk Afrika földjére.

Marokkót bizonyára sokkal kevesebben ismerik, mint Spanyolországot, ezért röviden az országról is írok. Bennem is csak az Ezeregy éjszaka meséinek világa élt, és az utazásunk előtt kézbe vett útikönyvből szereztem némi ismereteket az országról. Mondanom sem kell, hogy a úti élmény minden várakozásomat felülmúlta.

Rabat, Marokkói Nemzeti Könyvtár

Marokkó területe ma több mint 710 ezer km², lélekszáma 26 millió. Területének több mint fele 1000 m felett fekszik, hegyei az Atlasz hegyvonulathoz tartoznak. Kő és homok, sivatagok, fennsíkok, oázisok, erdők (paratölgy, cédrus, tuja, vasfa) váltakoznak. A lakosság kb. 40%-a mezőgazdaságból él. Iparában elsősorban a textil- és bőripar jelentős. 1956-ban lett független állam, államformája királyság, fővárosa Rabat, államvallása az iszlám. Kulturális arculata európai szemmel rendkívül elmaradott. Óriási erőfeszítéseket tesznek az analfabetizmus felszámolására, 1986-ban a beiskolázási arány 72% volt. Az országban jelenleg 6 egyetem működik, Rabat, Casablanca, Fez (itt 2 egyetem) Oujda és Marakech fakultásaira kb. 200 ezren iratkoztak be. A hivatalos nyelv az arab. Útunk során Rabatban a Nemzeti Könyvtárat és Fezben az Universitè Sidi Mohamed Ben Abdellah könyvtárat látogattuk meg.

Ebben segítségemre volt a Marokkói Királyság budapesti Nagykövetségén Saad Baddon nagykövet úr és Kertész Ágnes, akiknek ezúton is köszönöm, hogy közreműködésükkel megvalósulhatott a nem mindennapi szakmai élményt nyújtó marokkói könyvtárlátogatás.

A Nemzeti Könyvtár, a Bibliothéque Gènèrale et Archíves Rabatban, a Marokkói Királyság fővárosában van. (1912-ig Fez volt Marokkó fővárosa). Rabat egyike a négy marokkói királyvárosnak. Az óceán partján fekvő, különleges hangulatot árasztó város diplomatanegyedében, egy 1919-ben épített szép épületben kapott helyet az 1920-ban a francia protektorátus által alapított könyvtár, amelynek most dolgozzák ki a nemzeti könyvtári feladatait, a marokkói Nemzeti Könyvtár ugyanis a legnagyobb Marokkóban lévő francia könyvtárból alakult át. Gyűjteménye 500 ezer könyvből és 1200 folyóiratból áll. Köteles példányt kap, 4 példányt a marokkói dokumentumokból, ebből kettőt könyvtári használatra, egyet cserére, egyet megőr-

zésre. Magyarországgal is van cserekapcsolata. A könyvek átlagára 50 dircham. (1 dirch = 36 Ft). Működéséhez a Kulturális Tájékoztatási Minisztérium ad támogatást. A beiratkozás, a könyvtár használata és valamennyi szolgáltatása ingyenes. Szabadpolcos olvasóterme egy éve nyílt meg, külön kutatóterme is van. Rendelkeznek ún. helyismereti gyűjteménnyel is. Ez a gyűjtemény a Marokkó-teremben kapott helyet, és a francia, angol, német stb. nyelven megjelent, Marokkóra vonatkozó dokumentumokat őrzi. Mintegy 20 ezernyi egységből áll. Az állomány többi része az épület felsőbb szintjén lévő raktárban található, ahol numerus currens elv szerint raktároznak. Külön gyűjteményt képeznek a régi könyvek és a Marokkóban nyomtatott könyvek, a régi folyóiratok, a kéziratos művek, az arab kéziratok, az 1500-as évektől a XVIII. század végéig nyomtatott könyvek. Az olvasóteremben – amelyet elsősorban diákok és kutatók használnak – 50 olvasóhely van.

A könyvtárnak arab és latin nyelvű katalógusa van. Az ETO rendszert használják. 100 dolgozójuk van, ennek egyharmada könyvtár szakon egyetemet végzett. A könyvtárosképzés könyvtár-informatikus szakon egyetemi szinten történik, az oktatás 4 év, ezt 2 év speciális szintű képzés követi. A városban a lakosság 50%-a könyvtárhasználó. A fővárosban vannak egyetemi, szak-, köz- és gyermekkönyvtárak is. Egységes számítógépes könyvtári rendszer van az országban, az ACCESS, amely saját fejlesztésű könyvtári rendszer. A marokkói anyag már teljes egészében számítógépen van. A régi folyóiratokat mikrofilmre viszik, a kéziratosokat, régi pergameneket, a XVIII. századig nyomtatott műveket – mintegy 11 ezer kötetet – savmentes papírdobozokban, klimatizált teremben őrzik. Kedves házigazdánk néhány féltve őrzött kincset, köztük egy X. századból való, gazella-bőrrre írt Koránt is megmutattak nekünk.

Miközben naponta ismerkedtünk Marokkó különböző városaival, nevezetességeivel, egy csodálatosan gazdag kultúra tárult eléink. Casablancáról sokunknak az azonos című híres film és főszereplője, Humprey Bogart jut eszünkbe. Rich híres fogadóját nem találtuk, de láttuk a világ második legnagyobb iszlám építményét, a Grande Mosqué Hassan II. Nagymecset 90 ezer m²-es épületegyüttesét az Atlanti-óceán fölé emelkedő 200 méter magas minarettel. A városokat védő falak, kapuk, a medinák (óvárosok), a szűk sikátorok, paloták és erődítmények, a bazarnegyedek, a tarka sokaság mind-mind megannyi ámulat forrása volt.

Fez, a királyváros a díszes mór építéssel kápráztatott el bennünket. Óvárosa, a Medina 1976 óta az UNESCO védelme alatt áll mint a világörökség része.

Feznek két egyeteme van. Mi az Université Sidi Mohamed Ben Abdellah egyik könyvtárát látogattuk meg. Minden fakultásnak saját könyvtára van, mi a Bibliothèque de la Faculté des Lettres Dhar El Mehraz könyvtárban jártunk. Ne képzeljünk magunk elé egy magyarországi egyetemi könyvtárat: nincs ugyanis központi egyetemi könyvtár: ez az irodalom és humán tudományok fakultásának könyvtára volt.

A könyvtár arab gyűjteménye 17 ezer, az idegen nyelvű pedig 22 ezer dokumentumból áll. Más fakultás könyvtára nem ekkora: ez ugyanis régi, a többiek viszont csak 1-2 éve jöttek létre. Ez a könyvtár az egyetem megalakulásakor, 1962-ben létesült. Itt 8 ezer hallgató tanul, az egyetemnek pedig 30 ezer hallgatója van.

A könyvtárnak 20 könyvtárosa van, egy-egy szekcióban 4-5 fő dolgozik. Most kezdtek el katalógust szerkeszteni. Az UNESCO-program támogatásával létrejött és az országban egységesen használatos ACCESS könyvtári számítógépes rendszer szerint működik. Mivel kevés a számítógép, amit a diákok használnak, kinyomtat-

Fez, Egyetemi Könyvtár

ják a számítógépre vitt dokumentumok katalógusát. A Rabatban végzett könyvtárosok jönnek ide és az ország más könyvtáraiba is. Sokféle kedvezményt, kiemelt fizetést, álláslehetőséget kapnak, akik egyetemet végeznek. A lakosság 50%-a analfabéta. Számomra egyszerűen lenyűgöző volt az az országos összefogás, tenniakárás, a fiatalok tanulási vágya, a király és a kormány oktatást támogató tevékenysége, amely a '60-as évektől indult meg Marokkóban, és amely a függetlenné vált ország felemelkedését az oktatás és a könyvtárak fejlesztésével próbálja megoldani.

Életem egyik legnagyobb élménye volt ez az út. A számtalan élmény néhány pillanatát fényképeken próbáltam megörökíteni, de befejezésül csak azt tudom javasolni, hogy aki teheti, utazzon el, és kicsit kóstoljon bele ebbe az ezer arcú, sokszínű világba.

Dr. Nemes Erzsébet